

ADÖLSAN ÇAĞINDAKİ ALIŞKANLIKLAR VE  
BUNLARIN ÖNLENMESİ

*Addictions during adolescence and the prevention of them*

Dr. İbrahim ERKUL<sup>1</sup>

Dr. Sevim KARAASLAN<sup>1</sup>

Dr. Ümran ÇALIŞKAN<sup>1</sup>

Dr. Dursun ODABAŞ<sup>1</sup>

Dr. Sadettin ACAR<sup>2</sup>

Dr. Gülay REİS<sup>2</sup>

Dr. Fatih TOKSÖZ<sup>2</sup>

Dr. Ruhuşen KUTLU<sup>2</sup>

Dr. Abdurrahman ÜNER

Araştırmamızın yapıldığı Konya Endüstri Meslek Lisesinde okuyan 1030 öğrenci arasında sigara içme alışkanlığı %22.04, içki alışkanlığı %0.68 ve uyuşturucu kullanma alışkanlığı %0.097 olarak bulunmuştur.

Okulda okuyan öğrenciler arasındaki sigara alışkanlığı nisbeti Türkiye'nin diğer illerinde yapılan benzer çalışmalarda sonuçlara uygunluk göstermiştir. Gerek öğrenciler ve gerekse babaları arasında içki içme alışkanlığı oranı diğer illerden elde edilen değerlerden düşük bulunmuştur. Ebeveynleri arasında sigara ve içki alışkanlığı bulunan çocuklar arasında sigara ve içki alışkanlığına istatistiki olarak anlamlı bir şekilde daha fazla rastlandığı gösterilmiştir.

We have discovered that the smokers were 22.04 percent drinkers were 0.68 percent and drug addicts were 0.097 percent of 1030 students of «Konya Vocational High School», where we have carried out our investigation.

The ratio of the smokers in the school was inconsistency with the ratio of smokers in schools of the other towns of our country.

The ratio of drinking among both these students and their fathers

(1) S. Ü. T. F. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Öğr. Üyesi.

(2) S. Ü. T. F. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Araştırma Gör.

(3) S. Ü. T. F. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Uzmanı.

*has been found a little bit below the ratio obtained in other towns. It has been observed that the occurrence of cigarette and alcoholic drinks addiction increased considerably among students whose fathers are also addicts.*

Çoğu adölesan döneminde kazanılan sigara, içki ve uyuşturucu gibi alışkanlıkların gerek toplum ve gerekse de bedensel ve ruhsal açıdan ortaya çıkardığı zararlar bugün için çok iyi bilinmektedir. Ancak uyuşturucu ve alkol alışkanlığı adölesanda yeni görülen bir patoloji değildir. İlk kez XIX. yüzyılın sonunda İrlanda'da adölesanlar arasında eter inhalasyon alışkanlığının patlak vermiş olduğu bilinmektedir. O zamandan beri adölesanlar arasındaki alışkanlık duyulan maddelerin cinsi ve bunların sebep olduğu zararlar zamanla değişiklik göstererek devam edilmektedir. 1970 yılında ABD.'de uyuşturucu kullananlar arasında heroin kullanımı %58 iken, 1977 yılında %4 oranına düşmüş ve bu maddenin yerini başka uyuşturucular almıştır. Bugün dünyada en yaygın olarak kullanılan keyif verici maddeler marijuana ve alkoldür, bunları 3. sırada phencyclidine (PCP) izlemektedir (6).

Bugün dünyanın birçok ülkesinde adölesan çağındaki çocukları kötü alışkanlıklardan korumakta ve koruyucu programlar uygulanmaktadır (3, 5). Bu programların en ilginçlerinden biri Gilchrist ve arkadaşlarının programıdır. Sosyal Beceriler adını verdikleri 5 beceriden (itaat, değerleri yargılama, bilgi edinme, neticeyi düşünme, reddetme) ibaret olan becerileri adölesana kazandırmak süreti ile sigara içilmesinin önlenebileceğini iddia etmektedir (4). Adölesan çağındaki çocuklarda alışkanlıkların adölesanın kendini çevreye ve ailesine kanıtlamaya çalışması, çevresine karşı gelebilme duygusu, mertlik ve erkeklik sembolü olarak gördükleri bu davranışları benimseme ihtiyaçından kaynaklandığı bilinmektedir (8, 9).

Ülkemizdeki adölesanlar arasındaki keyif verici maddelerin ve bu arada sigaranın kullanımını konu alan araştırmalara dış yayınlarda olduğu gibi giderek daha fazla rastlanmaktadır. Araştırmamızın amacı Konya İlinde adölesan çocukları arasında bu tip madde kullanım oranını ve anne babadaki aynı tip alışkanlıkların çocuğun bu tip maddelere yönelmesinde etkili olup olmadığını ortaya koyacak bir çalışma yapmaktır.

#### MATERYAL VE METOD

1985 - 86 öğretim yılında Konya Endüstri Meslek Lisesi pilot okul olarak seçilmiş ve araştırma bu okulda gerçekleştirilmiştir. Endüstri Meslek Lisesinde okuyan öğrenciler genellikle orta halli veya maddi duru-

mu ortanın altında olan ailelerin çocukları idi. Bu okulda 4 kız öğrencinin dışındaki öğrencilerin hepsi erkek öğrenci idi. Kız öğrencilerin az olması nedeniyle çalışmadan çıkarılmışlardır. Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri 3 ay süre ile normal sağlık taramalarından geçirildikten sonra doldurulmak üzere anket formları dağıtılmıştır. Öğrencilere sağlıklı yanıt vermeleri için dağıtılan anket formlarının üstüne isim, soyadı ve numara yazılmamış ve çocuklara bu anket formlarının okul idaresine verilmeyeceği şeklinde bir güvence verilmiştir. Anket formlarında çocuklara ailenin maddi durumunu aydınlatacak sualler yanında, aldıkları cep harçlıkları, sigara, içki, uyuşturucu gibi alışkanlıkları sorulmuştur. Alışkanlık kriteri olarak bu maddeleri hergün muntazam olarak haftalardan beri almakta olması koşulu konulmuştur. Anket formlarına çocukların bu alışkanlıkları edinmesinde ebeveynlerin aynı alışkanlıklara sahip olmasının bir etkisinin olup olmadığını araştırmak için ebeveynlerin alışkanlıklarını ortaya koyacak sorulara da yer verilmiştir.

Araştırmamız ile ilgili istatistiki çalışmalar Selçuk Üniversitesi Zootekni Bilim Dalında yapılmış, istatistiki çalışmalarda Khi-Kare analizi kullanılmıştır.

### BULGULAR

1030 öğrencimizde rastladığımız alışkanlıklar %21.36 sadece sigara içme, %0.68 sigara ve içki alışkanlığı, %0.097 uyuşturucu alışkanlığı şeklinde olmuştur (TABLO 1).

TABLO : 1

1030 öğrenci arasındaki alışkanlıklar

ALIŞKANLIKLAR	ÖĞRENCİ SAYISI	%
Sigara	220	21.36
Sigara ve alkol	7	0.68
Uyuşturucu	1	0.097
TOTAL	228	22.13

Öğrencilerin ebeveynleri arasında rastladığımız alışkanlıklar (TABLO 2) sigara alışkanlığı annede %3.49 iken aynı alışkanlık babada %53.49 olarak bulunmuştur. İçki alışkanlığı hiçbir annede bulunmazken, babada içki alışkanlığı %2.52 oranında saptanmıştır. Uyuşturucu alışkanlığı hiçbir öğrencimizin ebeveyni arasında bulunmamıştır.

TABLO : 2

Öğrencilerin ebeveynleri arasında görülen alışkanlıklar.

ALİŞKANLIKLAR	EBEVEYN SAYISI	%
<b>SİGARA</b>		
Annede	36	3,49
Babada	551	53,49
<b>ALKOL</b>		
Annede	—	—
Babada	26	2,52
<b>UYUŞTURUCU</b>		
Annede	—	—
Babada	—	—

Sigara içme alışkanlığında olan 227 çocuğun ebeveynleri arasında sigara içme alışkanlığı incelendiğinde (TABLO 3) 227 çocuğun 145 tanesinde anne, baba veya ikisi birden sigara içmekte, 82 çocukta ebeveynlerden hiçbiri sigara içmemektedir. Diğer bir deyişle sigara kullanan çocukların ebeveynleri arasında sigara kullanma oranı %63.88 iken, sigara kullanmama oranı %36.12 olarak bulunmuştur.

TABLO : 3

Sigara içme alışkanlığında olan 227 çocuğun ebeveynleri arasında sigara içme alışkanlığı.

SİGARA ALİŞKANLIĞI OLAN ÖĞRENCİLER	EBEVEYNLERDEKİ DURUM	%
132	Babası sigara içen	58.15
4	Annesi sigara içen	1.76
9	Anne ve babası sigara içen	3.97
82	Anne ve babası sigara içmeyen	36.12
227	<b>TOPLAM</b>	100

Sigara kullanma alışkanlığında olan ve olmayan ebeveynlerin çocuklarında sigara kullanma alışkanlığı (TABLO 4) görüldüğü gibi anne, baba veya ikisi birden sigara kullanma alışkanlığı bulunan ailelerden gelen çocuklar arasında sigara alışkanlığı %14.07 oranında bulunurken, sigara alışkanlığı olmayan ailelerden gelen çocuklar arasında bu oran %7.96 olarak saptanmıştır. Aradaki fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. ( $P < 0.01$ ).

TABLO : 4

Sigara kullanma alışkanlığında olan ve olmayan ebeveynlerin çocukları arasında sigara alışkanlığı.

EBEVEYNLERİN SİGARA ALIŞKANLIĞI	AİLE SAYISI	SİGARA İÇEN ÖĞRENCİ SAYISI	%
Ebeveynlerinde 1 veya 2'sinde sigara alışkanlığı	558	145	14.07
Sigara alışkanlığı olmayan	472	82	7.96
TOPLAM	1030	227	22.03

( $P < 0.01$ ).

Sigara kullanma alışkanlığında olan öğrencilerin tükettiği ortalama günlük sigara sayısına bakıldığında (TABLO 5) öğrencilerimizin yarıdan fazlasının 1 paketten fazla sigara kullanmakta oldukları tesbit edilmiştir.

TABLO : 5

Sigara alışkanlığı bulunan öğrencilerimizin tükettiği günlük ortalama sigara sayısı.

GÜNLÜK İÇİLEN SİGARA SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	%
10	62	27.31
10 - 20	37	16.3
20	128	56.39
TOPLAM	227	100

İçki içme alışkanlığında olan 7 öğrencimizin ebeveynleri arasındaki içki alışkanlıkları (TABLO 6) incelediğimizde %42.86 babasında içki içme alışkanlığı mevcut iken %57.14 ebeveynlerin hiçbirinde içki alışkanlığı tesbit edilmemiştir.

TABLO : 6

İçki içme alışkanlığında olan 7 çocuğun ebeveynleri arasındaki içki alışkanlığı

İÇKİ ALIŞKANLIĞI OLAN ÖĞRENCİLER	EBEVEYNLERDEKİ DURUM	%
3	Babada içki alışkanlığı olan	42.86
4	Anne ve babada içki alışkanlığı olmayan	57.14
7	TOPLAM	100

İçki içen ve içmeyen ebeveynlerin çocukları arasındaki içki içme oranları araştırıldığında (TABLO 7) ailesinde içki içme alışkanlığı bulunan çocuklar arasında içki içme alışkanlığı %11.53 bulunurken, içki içme alışkanlığı bulunmayan ailelerde bu oran %0.39 olarak bulunmuştur. ( $P < 0.01$ ).

TABLO : 7

İçki içen ve içmeyen ebeveynlerin çocukları arasındaki içki içme alışkanlığı.

AİLEDE İÇKİ ALIŞKANLIĞI	AİLE SAYISI	İÇKİ İÇEN ÖĞRENCİ SAYISI	%
İçki alışkanlığı olan aile	26	3	11.53
İçki alışkanlığı olmayan aile	1004	4	0.39
TOPLAM	1030	7	0.67

$P < 0.01$ .

Uyuşturucu alışkanlığı çalıştığımız öğrencilerden sadece tek bir öğrencide görülmüştür. Bu çocuğun ailesinde herhangi bir uyuşturucu kullanma alışkanlığı mevcut değildi.

### TARTIŞMA

İncelediğimiz öğrenciler arasındaki alışkanlıklar araştırıldığında sigara alışkanlığı %22.04, içki alışkanlığı %0.68, uyuşturucu alışkanlığı %0.097 olarak bulunmuştur.

Amerika Birleşik Devletlerinde lise öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada muntazam olarak alkol kullanma alışkanlığı %6 (6), İstanbul Üniversitesinde yapılan diğer bir çalışmada ise alkol kullanma oranı %11.5, sigara içme alışkanlığı %21 olarak bulunmuştur (7). Baysal ve arkadaşları Samsun'daki lise öğrencileri arasında alkol kullanma nisbetini %8.9, sigara alışkanlığını %21.4 olarak saptamışlardır (1). Ankara Merkez Özel ve Devlet Liselerinde yapılan çalışmada öğrencilerin sigara alışkanlığı %23.4, içki alışkanlığı %15.03 olarak bulunmuştur (2).

Yaptığımız çalışmada öğrencilerin sigara alışkanlığı oranı Samsun, Ankara, İstanbul'da yapılan araştırmalardaki sonuçlara benzerlik gösterirken, çalışmamızda alkol kullanma alışkanlığı diğer illerden bildirilenden daha düşük oranda bulunmuştur (1, 2, 7).

Öğrencilerimizin ebeveynleri arasındaki sigara alışkanlığı annelerde babalara oranla daha düşük bulunmuştur. Hiçbir annede içki alışkanlığı yok iken, babada içki alışkanlığı %2.52 olarak bulunmuştur. Samsun'da toplumun alkol kullanma alışkanlığı %16.3 olarak bildirilmiştir (1). Çalışmamızda babalar arasındaki içki kullanma nisbeti Samsun'dan daha düşük olarak tesbit edilmiştir. Gerek öğrenciler ve gerekse ebeveynleri arasında alkol kullanma nisbetinin diğer illerden düşük olmasının dini yasaktan kaynaklanmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Sigara içme alışkanlığında olan 227 öğrencimizin ailesinde sigara alışkanlıkları incelendiğinde sigara içen çocukların %63.88'inin ebeveynlerinden 1 veya ikisinin birden sigara içtiği tesbit edilmiştir.

Sigara içme alışkanlığı bulunan ailelerle, sigara içme alışkanlığı bulunmayan ailelerden gelen çocuklar arasında sigara içme alışkanlığı bulunanların nisbeti Khi-Kare testi ile analiz edildiğinde, ailesinde sigara içme alışkanlığı bulunan çocuklar arasında rastlanan sigara alışkanlığının, ailesinde sigara içme alışkanlığı bulunmayan çocuklar arasında rastlanan sigara alışkanlığı nisbetinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde fazla bulunmuştur ( $P < 0.01$ ). Baysal ve arkadaşları yaptıkları araştırmada (1) sigaraya başlama nedenleri arasında anne ve babanın sigara içmesine özenerek sigaraya başlama oranını %2.7 olarak saptamışlardır. Ancak bu çalışma çocuklara anket şeklinde sorular sorularak yapıldığı için çocukların şuur altına gizlenip, onları sigara içmeye zorlayan etken ortaya tam olarak konulmamış olabilir. Çalışmamızın sonucuna göre anne ve babaya özenerek sigaraya başlama nisbetinin Baysal ve arkadaşlarının bildirdiği orandan çok daha fazla olabileceğini göstermektedir. Sigara kullanma alışkanlığında olan 227 öğrencinin babaları arasında sigara alışkanlığı oranı %62.12'dir. Çalışmaya dahil ettiğimiz öğrencilerin hepsi

erkek çocukları olduğu için, erkek çocuğunun babayı taklit etmeye kalkması doğaldır.

İçki içme alışkanlığında olan 7 çocuğumuzun %42.86'sının babasında da içki alışkanlığı mevcuttu.

İçki içmeyen ailelerden gelen çocuklar arasındaki alkol alışkanlık nisbeti ile içki içen ailelerden gelen çocuklar arasındaki alkol alışkanlığı nisbeti Khi-Kare testi ile analiz edildiğinden fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. ( $P < 0.01$ ). Ailede içki içilmesi ki bizim çalışmamızda ailede içenlerin hepsi babalardı, çocukların içki içmesinde şuur altında da olsa önemli etken olmuştur. Uyuşturucu kullanan tek bir vakamız olduğu için çocuğun uyuşturucu kullanmasında anne ve babanın bu tip bir alışkanlığının olmasının etkili olup olmadığını bilememekteyiz.

Kanımızca adölesanın sigara ve içki kullanma alışkanlığını kazanmasını önlemek veya kullanıyorsa engel olmak için adölesan tek başına değil ailesi ile birlikte ele alınmalı ve koruyucu programlar adölesan ile birlikte ailede çocuğun örnek alabileceği alışkanlığı bulunan ebeveyni de içine alacak şekilde geniş tutulmalıdır.

## SONUÇ

Ailesinde sigara veya içki içen fertlerin bulunduğu çocuklar arasında sigara ve içki alışkanlığının istatistiki olarak anlamlı bir şekilde daha fazla rastlanmasına dayanarak adölesanı sigara, içki alışkanlığından koruyacak veya sigara içki alışkanlığı edinmiş olanları bu alışkanlıklarından vazgeçirmek için uygulanacak olan programlar adölesan ile birlikte, adölesanın kendine örnek alabileceği alışkanlığa sahip ebeveyni kapsıyacak şekilde ayarlanmalıdır.

## KAYNAKLAR

1. Baysal, K., Pekşen, Y., Küçüködük, S., Akbulut, T. : Adölesanın Sağlık Sorunları I. baskı, Özdem Kardeşler matbaası, İstanbul 163 - 169, 1985.
2. Bilir, Ş., Magden, D. : Ankara şehir merkezindeki liselerin ikinci sınıf öğrencilerinin sigara, alkol ve ilaç alma alışkanlığının araştırılması Sağlık Dergisi (SSYB). 58: 17 - 28, 1984.
3. Botvin, G. J., Williams, C. L. : Preventing the onset of smoking through life skills training Prev Med 9: 135 - 143, 1980.



4. Gilchrist, L. D., Snow, W. H., Lodish, D., Schinke, S. P. : *The relationship of cognitive and behavioral skills to adolescent tobacco smoking* *Journal of School Health*. 55: 132-134, 1985.
5. Mc Alister, A. I., Perry, C., Killen, J., Slinkard, L. A. et al. : *Modifying smoking behavior of teenagers. A school based intervention.* *Am J Public Health*. 70: 722 - 725, 1980.
6. Litt, F. I. : *Textbook of Pediatrics*, 12<sup>th</sup> ed. W. B. Saunders Co. Philadelphia. 1524 - 1529. 1983.
7. Tümerdem, Y., Dişçi, R., Ayhan, B. : *Adölesanın Sağlık Sorunları*. I. baskı, Özdem Kardeşler Matbaası İstanbul 137 - 140, 1985.
8. Who Expert Committee. : *Health Needs of Adolescents. Technical Reports Series 609 Ceneve 1977.*
9. World Health Organization : *Magazine, Alcohol and Drugs, August, 1981.*